

การผลิตสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วม
ของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู*
MEDIA PRODUCTION TO DISSEMINATE LOCAL WISDOM FOR
THE PARTICIPATION OF BANG LAMPHU YOUTH LEADERS

หฤทัย ปัญญาวุธตระกูล

Hareuthai Panyarvuttrakul

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช

Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

E-mail: haruthaisomm@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทความต้องการในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางลำพู และผลิตสื่อสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน แกนนำเยาวชน ชุมชนละ 3 คน รวม 21 คน ประกอบด้วยขั้นตอนที่ 1 ร่วมกันวางแผน ขั้นตอนที่ 2 ร่วมกันปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 3 ร่วมกันสังเกตผล และขั้นตอนที่ 4 ร่วมสะท้อนผลกลับ ผลการวิจัยพบว่า ขั้นตอนปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการมีส่วนร่วม ค้นหาบุคคลในพื้นที่ที่จะเข้าร่วมการผลิตสื่อผ่านการจัดค่ายเล่าเรื่องในชุมชน ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ กลุ่มเยาวชนบางลำพูได้พัฒนาทักษะด้านการพูด ด้านการแสดงออก ด้านการคิด ด้านการเขียนและด้านความคิดสร้างสรรค์ผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลสื่อแบบมีส่วนร่วมกับชาวบ้านในชุมชน ขั้นตอนที่ 4 ชุมชนบางลำพูมีสื่อเพื่อเผยแพร่ ภูมิปัญญาชุมชนจากการดำเนินงานของตนเอง นอกจากนี้กลุ่มแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพูได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชน ได้แก่ ร่วมทีมวิจัย ร่วมเก็บข้อมูล ร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างร่วมตรวจสอบข้อมูล ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่นำไปสู่การพัฒนาทักษะการสื่อสาร และศักยภาพด้านการทำงานร่วมกันเป็นทีมที่สามารถนำไปปรับใช้กับการดำเนินงานพัฒนาชุมชนต่อไป นอกจากนี้ชุมชนบางลำพูได้จัดงานสื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการ

* Received July 18, 2022; Revised August 2, 2022; Accepted August 30, 2022

มีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพูที่สามารถนำไปใช้ในการเผยแพร่ผ่านช่องทางการสื่อในรูปแบบต่าง ๆ ต่อไป

คำสำคัญ: การผลิตสื่อ, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, การมีส่วนร่วม, แกนนำเยาวชน

Abstract

The objectives of this research article were to study the context. The need for disseminating local wisdom of Banglamphu community and produce communication for local wisdom cases with the participation of Banglamphu community youth leaders with participative action research, this was a participatory action research with a group of community leaders consisting of 2 people, 3 youth leaders in each community, total 21 people. The process consisted of step 1, planning, step 2, action, step 3, observation of results. and step 4 reflecting. The results showed that the four-step participatory communication process consists of Step 1: Engaging Find local people to participate in media production through community storytelling camps. Guided walk as a guide representative of 7 communities in Banglamph. Step 2: Participatory communication Process in Media Production Banglamphu youth develop skills in speech, expression, writing, thinking, and creativity through a collaborative learning process. Step 3 Assessment of media with the villagers in the community. Step 4: Banglamphu Club has a medium to disseminate community wisdom from their own operations. In addition, this practical participatory research process. Banglamphu Community Youth Leadership Group has participated in media production to disseminate the wisdom of the community, namely, joining the research team, collecting data, participating in samples, jointly reviewing data, monitoring and evaluating results, and jointly receiving benefits that contribute to the development of skills and communication potential in various forms of team collaboration that can be applied to community development operations in the future. In addition, Banglamphu community has received media pieces of local wisdom with the participation of Banglamphu community youth leaders that can be used in dissemination through social media channels in various forms.

Keywords: media production, local wisdom, Participatory, youth leaders

บทนำ

การสื่อสารเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สามารถคงอยู่ และเกิดความรู้สึกจดจำตลอดจนตระหนักในความสำคัญของภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่จะสืบสารถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการขับเคลื่อนถ่ายทอดสิ่งที่เป็นภูมิปัญญา วิถีชีวิต ให้สามารถคงอยู่ โดยการเสริมสร้างประสบการณ์มีค่า และส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานมรดกทางภูมิปัญญาของท้องถิ่นให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ซึ่งการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนตามวิธีการและรูปแบบการพัฒนาชุมชนของตนเองตามลักษณะของความเป็นท้องถิ่น และภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้น ๆ ต้องอาศัยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ White, A. Shirley. คือ กระบวนการร่วมกันคิดวิเคราะห์ประเด็นปัญหา แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกัน สร้างจิตสำนึก และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและ การเปลี่ยนแปลงสังคมที่เหมาะสม ภายใต้แนวคิดการมีส่วนร่วม (White, A. Shirley., 1994); (Servaes, Jan., 1996) ๖ คือ การดำเนินการที่นำไปสู่การตัดสินใจร่วมกันในชุมชน ไปสู่การปฏิบัติการมีส่วนร่วมมีเป็น 4 ระดับ ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ได้แก่ การริเริ่มดำเนินการและตัดสินใจปฏิบัติการว่าควรทำอะไร ด้วยวิธีใด 2) การมีส่วนร่วมดำเนินการ (Implementation) ได้แก่ การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานร่วมมือ 3) การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits) ได้แก่ ผลประโยชน์ ด้านวัสดุ ด้านสังคมและส่วนบุคคลอื่นเกิดจากโครงการที่ร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมประเมินผล (Evaluation) การประเมินผลการดำเนินงานโครงการที่เกิดขึ้นร่วมกัน (Cohen, J. M., & Uphoff, N.T., 1981)

พื้นที่กรุงเทพมหานครชั้นในซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบางลำพูอันประกอบประกอบด้วย 7 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนวัดสามพระยา ชุมชนวัดสังเวชวิศยารามชุมชนวรรังษี ชุมชนเขียนนิวาส - ตรอกไก่แจ้ ชุมชนวัดใหม่อมตรส และชุมชนพานถมที่รายรอบเกาะรัตนโกสินทร์ที่มีประชากรหนาแน่นชุมชนหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีการสถาปนามาตั้งแต่ปี 2325 เป็นใจกลางกรุงเทพมหานครที่เป็นพื้นที่ขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ชาติไทยหลายต่อหลายยุคมาอย่างยาวนาน เป็นพื้นที่ใจกลางธุรกิจการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของนักท่องเที่ยวต่างชาติ นอกจากนี้ชุมชนบางลำพูนอกจากเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน และเป็นสถานที่ของเหตุการณ์สำคัญ ๆ ต่างของประเทศยังมีความพิเศษของประชากรในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนาที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างผสมผสานกลมกลืนทั้งไทย จีน มอญ มุสลิม จนเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมร่วมกันจนทำ

ให้เกิดแหล่งอาชีพอันหลากหลายที่มาจากความชำนาญของชาติพันธุ์จนกลายเป็นหนึ่งเดียวอย่างในปัจจุบัน แต่ในวันนี้ชุมชนบางลำพูถูกกลบกลืนด้วยธุรกิจการท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวยามค่ำคืน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของธุรกิจท่องเที่ยวในย่านชุมชนบางลำพูทำให้ชาวบางลำพูบางส่วนหลงลืมรากเหง้าของตนเองและอดีตที่เลือนรางของชุมชนแห่งนี้ จนมีการก่อตั้ง “ชมรมเกสรบางลำพู” คือ กลุ่มตัวแทนเยาวชนในย่านบางลำพูที่มาจาก 7 ชุมชน คือ ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนวัดสามพระยา ชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม ชุมชนบวรรังษี ชุมชนเขียนนิवास-ตรอกไก่อแจ้ ชุมชนวัดใหม่อมตรส และชุมชนพานถม ก่อตั้งมากกว่า 15 ปี ในการสร้างเครือข่ายคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ภายใต้การดูแลของประชาคมบางลำพูเพื่อกระตุ้นให้เยาวชนในชุมชนเกิดจิตสำนึกสาธารณะ สร้างกิจกรรมการเรียนรู้ และร่วมงานวิจัยเชิงประวัติศาสตร์เพื่อหวังว่าเด็กรุ่นใหม่เหล่านี้จะเป็นผู้พิทักษ์มรดกของชุมชน และถ่ายทอดวัฒนธรรม อนุรักษประวัติศาสตร์ของชุมชนให้ยังคงสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

งานวิจัยเรื่อง “การผลิตสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู” มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนบางลำพูอย่างมีส่วนร่วมกับชมรมเกสรบางลำพูในการร่วมกันถ่ายทอด อนุรักษประวัติศาสตร์ของชุมชนบางลำพูจากประเด็นความคิดในการทำเสนอของเยาวชนในชุมชนเองเพื่อนำไปจัดทำเป็นสื่อเพื่อให้ชาวบ้านในชุมชนรุ่นหลังหรือควรบอกว่าได้รวบรวมข้อมูลที่ได้เพื่อนำมาจัดทำเป็นสื่อเพื่อให้คนรุ่นหลังหรือคนอื่นอื่นได้เข้าใจในบริบทในชุมชนและเป็นการอนุรักษประเพณีสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท ความต้องการในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางลำพู
2. เพื่อผลิตสื่อสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยชิ้นนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูล และพัฒนาสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญา โดยมีกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ (Kemmis, S., & McTaggart, , 1988) ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ร่วมกันวางแผน (Planning) ค้นหาการสำรวจชุมชนบางลำพู โดยการศึกษาบริบทของพื้นที่เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกลุ่มผู้นำชุมชน จำนวน 2 คน แกนนำเยาวชน อายุระหว่าง 7 - 15 ปี ชุมชนละ 3 คน รวม 21 คน และร่วมกันวางแผนการปฏิบัติการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญา

ขั้นตอนที่ 2 ร่วมกันปฏิบัติ (Action) นำแผนที่ได้ร่วมกันจัดทำมาดำเนินงานสู่การปฏิบัติการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญา จัดทำบท ภาพยนตร์สั้น ค้นหานักแสดง และกำหนดตำแหน่งในกองถ่าย เตรียมความพร้อมในการถ่ายทำแต่ละชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 ร่วมกันสังเกตผล (Observing) การนำสื่อที่ผลิตมาประเมินผลงาน ร่วมกันช่วยกันวิเคราะห์ผลภาพรวมให้เป็นในทิศทางเดียวกันเพื่อหาแนวทางในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 ร่วมสะท้อนผลกลับ (Reflecting) การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถ่ายทอดบทเรียนให้ชาวบ้านชุมชนบางลำพูทั้ง 7 ชุมชน ประกอบด้วย ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนวัดสามพระยา ชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม ชุมชนบวรรังษี ชุมชนเขื่อนนิวาสน - ตรอกไก่แจ้ ชุมชนวัดใหม่อมตรส และชุมชนพานถม เข้ามามีส่วนร่วมในการถอดบทเรียนเพื่อนำไปพัฒนาการผลิตสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาผ่านสื่อสังคมออนไลน์อื่น ๆ ต่อไป

ผลการวิจัย

1. บริบทและความต้องการในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางลำพู

จากการศึกษาเอกสารและลงพื้นที่ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชนบางลำพูและแกนนำเยาวชน สรุปข้อมูลพื้นฐาน ดังนี้

1.1 สรรวจเส้นทางของชุมชนบางลำพู ร่วมกับกลุ่มแกนนำชุมชนเกสรบ้านลำพู และตัวแทนเยาวชนจากเครือข่าย 7 ชุมชน ได้ข้อมูลเบื้องต้น ดังนี้

1.1.1 ประวัติศาสตร์ชุมชนบางลำพู

บางลำพู ได้ชื่อมาจากต้นลำพู เดิมเป็นชุมชนริมน้ำก่อนการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์และมีการพัฒนาเป็นแหล่งพักอาศัยของข้าราชการบริพาร และประชาชนหลายหลากชาติพันธุ์ ทั้งไทย จีน มอญ และมุสลิม ที่มาตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยอยู่ร่วมกัน จนทำให้เป็นแหล่งเกิดการผสมผสานวัฒนธรรมและอาชีพที่หลากหลาย ต่อมาเมื่อมีการตัดคลองรอบกรุง ทำให้ย่านบางลำพูกลายเป็นทำน้ำใช้สำหรับขนถ่ายและแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น พืชผักผลไม้จากฝั่งธนบุรี ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 มีการสร้างพระราชวังดุสิตและมี การตัดถนนหลายสายขึ้นมาจากถนนสามเสน เช่น ถนนจักรพงษ์, ถนนพระอาทิตย์, ถนนพระสุเมรุ, ถนนข้าวสาร, ถนนรามบุตรี, ถนนตะนาว และถนนสีลมสามห้าง ทำให้บางลำพูกลายเป็นแหล่งธุรกิจการค้าที่ได้รับความนิยมอย่างมาก

1.1.2 อาณาเขตพื้นที่ชุมชนบางลำพู

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ถนนพระสุเมรุ ทิศใต้ ติดต่อกับ ถนนข้าวสาร ทิศตะวันออก ติดต่อกับ วัดบวรนิเวศวิหาร ทิศตะวันตก ติดต่อกับ วัดชนะสงคราม

1.1.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบางลำพู

• ชุมชนวัดสังเวชวิศยาราม มีการแสดง มีโรงลิเก บ้านดนตรีไทย (บ้านดุริยประณีต) ที่ตั้งอยู่ในซอยลำพูหลังวัดสังเวช ที่ทำหน้าที่สืบสานและอนุรักษ์ศิลปดนตรีไทยประจำชาติ

• ชุมชนวัดสามพระยา คือ ศิลปะที่ทำจากใบลาน ของหวานขึ้นชื่อ

ต้นตำรับ

ข้าวต้มน้ำวัน ที่สืบทอดถึง 3 รุ่น

• ชุมชนเขียนนิวาสน์-ตรอกไก่แจ้ คือ ทำเครื่องโขน-ละคร ที่สืบทอด

กันมา

ของตระกูล "หลาวทอง"

• ชุมชนมัสยิดจักรพงษ์ ชุมชนแห่งช่างทำทอง

• ชุมชนบวรรังษี ย่านผลิตทองคำเปลว ที่ในอดีตเป็นชุมชนของช่าง

ตีทอง

• ชุมชนวัดใหม่อมตรส ศิลปะการแทงหยวก

• ชุมชนบ้านพานถม การทำเครื่องเงิน เครื่องถมด้วยมือ

1.2 เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน ร่วมกับชมรมเกสรบางลำพูในการจัดกิจกรรม

ร่วมหาของดีชุมชนจัดโดยชมรมเกสรบางลำพูที่เป็นเวทีแลกเปลี่ยนชาวบ้านในรุ่นต่าง ๆ รวมถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ สิ่งที่เกิดขึ้นในอดีตให้คนรุ่นหลังและบันทึกเป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน

ภาพที่ 1 กิจกรรมร่วมหาของดีชุมชนจัดโดยชมรมเกสรบางลำพู

1.3 ร่วมผลิตสื่อกับชุมชน ในขั้นตอนนี้หลังจากที่ผู้วิจัยลงพื้นที่หาข้อมูลร่วมกับแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพูแล้ว ผู้วิจัยได้ร่วมกับแกนนำชุมชนบางลำพูในการจัดทำคลิปวิดีโอเพื่อผลิตสื่อในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ผลิตสื่อสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู

จากการศึกษากลุ่มแกนนำชุมชนบางลำพู ประกอบด้วยประธานประชาคมบางลำพู และประธานชมรมเกสรบางลำพู การรวมอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชนบางลำพูต้องเริ่มจากกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ให้เข้ารับทราบและตระหนัก รู้จักถึงภูมิปัญญาของชุมชนจากการบอกเล่าของผู้ใหญ่ แต่เนื่องจากชุมชนบางลำพูอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานครที่กลายเป็นสังคมเมืองอย่างเต็มรูปแบบ เยาวชนแต่ละคน แต่ละชุมชนต่างแยกย้ายกันอยู่และไม่รู้จักกัน อีกทั้งพื้นที่ของชุมชนบางลำพูเป็นพื้นที่กว้างเป็นย่านของธุรกิจ การให้เยาวชนรวมกลุ่มกันเรียนรู้ รู้จักกัน จึงมีความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อให้กลุ่มเยาวชนเหล่านี้ได้สะท้อนมุมมอง เล่าวิถีชีวิต ถ่ายทอด ภูมิปัญญาที่แต่ละคนรู้มาเกี่ยวกับชุมชนของตนเอง นอกจากนี้เยาวชนในกลุ่มเกสรบางลำพูที่อาจเคยเจอกันในกิจกรรมของชุมชนแต่ยังไม่เคยไปถึงบ้านของเพื่อน ๆ ในชุมชนหรือเข้าไปเห็นภูมิปัญญาของชุมชนอื่น ๆ ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมสำรวจเส้นทางภูมิปัญญาชุมชนบางลำพูทั้ง 7 ชุมชน เพื่อนำไปจัดทำสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ชาวบ้านในชุมชนบางลำพูรุ่นหลังและคนถิ่นอื่นได้เข้าใจบริบทชุมชนบางลำพูและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป และผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนในการปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ใน 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการมีส่วนร่วม

ค้นหาบุคคลในพื้นที่ที่จะเข้าร่วมการผลิตสื่อผ่านจัดค่ายเล่าเรื่องในชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่การพูดคุย การทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกัน ตั้งแต่ การจัดค่ายเล่าเรื่องในชุมชน การเดินทางชมในฐานะตัวแทนไกด์ ของชุมชน 7 ชุมชนในย่านบางลำพู จนได้กลุ่มเยาวชนตัวแทนของชุมชนบางลำพูเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้ผลิต

ขั้นตอนที่ 2 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อ

กลุ่มเยาวชนของชุมชนบางลำพู ได้มีการร่วมกลุ่มกันเรียกว่า “ชมรมเกสรบางลำพู” ซึ่งได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิต เริ่มตั้งแต่การลงพื้นที่ในการหาข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมเป็นผู้เลือกประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอ การออกแบบ การเขียนบท การตรวจทานบท ถ่ายทำ การเลือกช่องทางการเผยแพร่สื่อ และการประเมินผล ซึ่งกระบวนการเหล่านี้ก่อให้เกิดการทำงาน การเรียนรู้ร่วมกัน และทำให้เยาวชนในแต่ละชุมชนได้รับรู้ข้อมูลภูมิปัญญาของกันและกัน โดยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อทำให้เยาวชนมีการพัฒนาทักษะที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ กลุ่มเยาวชนชมรมเกสรบางลำพู ได้เรียนรู้ระบบการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเอง และการพัฒนาการทำงานชุมชนร่วมกันต่อไป

2. ด้านการพัฒนา กลุ่มเยาวชนชมรมเกสรบางลำพูได้พัฒนาทักษะด้านการสื่อสารของตนเอง ดังนี้

2.1 ด้านการพูด ผ่านการเป็นพิธีกรในแต่ละช่วงของสื่อที่นำเสนอชุมชนของตนเอง และผ่านการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากชุมชนเพื่อถ่ายทอดต่อกับกลุ่มเยาวชนในชุมชนอื่น ๆ

2.2 ด้านการแสดงออก ผ่านการแสดงในสื่อที่ผลิต ด้านการแสดงออกต่อผู้ร่วมงานอย่างเหมาะสม การให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การทำงานร่วมกันกลุ่มคนที่มี ความแตกต่างกันทั้ง อายุ คุณวุฒิ และประสบการณ์

2.3 ด้านการเขียน ฝึกเขียนบทเพื่อนำเสนอผ่านสื่อออนไลน์ การเขียนเพื่อการเล่าเรื่อง

2.4 ด้านการคิด ผ่านกระบวนการทำงานร่วมกันอย่างมีขั้นตอนที่ให้กลุ่มเยาวชนเรียนรู้ระบบคิดอย่างเป็นขั้นตอน เรียนรู้วิธีการคิดเพื่อแก้ปัญหา การประมวลผลจากข้อมูลที่ได้รับในชุมชน

2.5 ด้านความคิดสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการพัฒนาทักษะการนำเสนอสื่อที่ให้มีที่น่าสนใจ

ภาพที่ 3 การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน

ภาพที่ 4 การสร้างทักษะการทำงานร่วมกัน

ภาพที่ 5 การถ่ายทอดภูมิปัญญาระหว่างรุ่นสู่รุ่น

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินผลแบบมีส่วนร่วม

สื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู เมื่อเสร็จสิ้นแล้วได้มีการนำเสนอให้กับกลุ่มตัวแทนชาวบ้านในชุมชน และร่วมกันเสนอแนะข้อบกพร่อง เพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ขาดหายไปและนำข้อมูลที่ได้รับไปปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 4 การนำไปใช้

สื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู นำส่งมอบเพื่อนำไปใช้ในสื่อออนไลน์ของชมรมบางลำพู ทำไปใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของชมรมบางลำพู

ตารางที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมในการวิจัย

รูปแบบการมีส่วนร่วม	ผู้วิจัย	ชุมชน	ผล
ร่วมทีมวิจัย	✓	✓	ชุมชนมีส่วนร่วมในการให้ข้อมูล
ร่วมตั้งโจทย์วิจัย	✓	✗	
ร่วมสร้างเครื่องมือวิจัย	✓	✗	
ร่วมเก็บข้อมูล	✓	✓	ชุมชนร่วมเก็บข้อมูลเพื่อกำหนดเนื้อหาในการเขียนบท เยาวชนได้ประสบการณ์การเรียนรู้
ร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง	✓	✓	เยาวชนเป็นกลุ่มตัวอย่างในการทำงานตามความต้องการของชาวบ้านในชุมชนบางลำพูเอง
ร่วมตรวจสอบข้อมูล	✓	✓	ชาวบ้านบางลำพูมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา
ร่วมติดตามและประเมินผล	✓	✓	นำไปใช้ในกิจกรรมของชมรมบางลำพูเพื่อติดตามประเมินผลความพึงพอใจของผู้ชม
ร่วมรับผลประโยชน์	✓	✓	ชุมชนบางลำพูได้สื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญา และแกนนำเยาวชนได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ ตลอดจนได้พัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่สามารถนำไปปรับใช้กับตนเองได้

จากตารางที่ 1 กระบวนการมีส่วนร่วมในการวิจัย พบว่า กลุ่มแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพูได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาของชุมชน โดยรูปแบบการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมทีมวิจัย ร่วมเก็บข้อมูล ร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่าง ร่วมตรวจสอบข้อมูล ร่วมติดตามและประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ กลุ่มแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพูและชาวบ้านในชุมชนยังไม่ได้มีส่วนร่วมในการร่วมตั้งโจทย์วิจัย และสร้างเครื่องมือในการวิจัย

อภิปรายผล

1. เพื่อศึกษาบริบท ความต้องการในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางลำพู

จากการศึกษาบริบท ความต้องการในการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบางลำพูของกลุ่มแกนนำ และแกนนำเยาวชน พบว่า มีความต้องการที่จะเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเองเนื่องจากบางชุมชน เช่น การศิลปะการแทงหยวก การทำเครื่องเงิน เครื่องถมด้วยมือในชุมชนเหลือเพียงหนึ่งบ้านที่ทำอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ รสิกา อังกุล การถ่ายทอดความรู้ด้วยการสาธิต การบอกเล่า เป็นกระบวนการหนึ่งของ การสืบทอดและการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในสังคมไทยซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้เป็นการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ ภูมิปัญญาที่น่าสนใจผ่านสื่อสังคมออนไลน์เป็นการการถ่ายทอดความรู้ด้วยการสาธิต การบอกเล่าที่สามารถทำให้สาธารณชนทั่วไปได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านสื่อที่น่าสนใจ (รสิกา อังกุล, 2562)

2. เพื่อผลิตสื่อสารคดีภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของแกนนำเยาวชนชุมชนบางลำพู

จากการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชนชมรมเกษตรบางลำพู พบระดับการมีส่วนร่วมใน 4 ระดับที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tufte,T., & Mefaloputlos, P. คือ ระดับที่ 1 มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลในชุมชนและกำหนดประเด็นสำคัญร่วมกัน ระดับที่ 2 มีส่วนร่วมในการดำเนินงานผลิตสื่อวีดิทัศน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ใน ทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ระดับที่ 3 ส่วนร่วมในการปรึกษาหารือเพื่อใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ระดับที่ 4 ส่วนร่วมในการตรวจสอบ หลังจากผลิตสื่อเสร็จสิ้นตัวแทนชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบความถูกต้องและร่วมกันเสนอแนะปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์ (Tufte,T., & Mefaloputlos, P. , 2009) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (รัตติกาล เจนจิต และคณะ, 2561) กล่าวว่ากระบวนการคืนข้อมูลให้กับชุมชนประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน 2) การกำหนดเนื้อหาที่จะนำไปคืนข้อมูล 3) การคืนข้อมูลกับกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกส่วน 4) การวิเคราะห์สถานภาพของสื่อในชุมชนและการนำเอาข้อมูลจากการคืนข้อมูลให้กับชุมชน ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ได้มีกระบวนการคืนข้อมูลให้กับชุมชนในการตรวจทานข้อมูลประวัติศาสตร์และให้นำไปวางแผนเผยแพร่สื่อต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในครั้งนี้ทำให้ได้ชิ้นงานวีดิทัศน์เพื่อการประชาสัมพันธ์ชุมชนบางลำพูเพื่อนำไปใช้ต่อในสื่อออนไลน์ และพบว่าการพัฒนาสื่อภูมิปัญญาท้องถิ่นชิ้นนี้เป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้านกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนบางลำพูซึ่งมีวิถีชีวิตแบบชาวกรุงที่มีความสัมพันธ์กันแบบหลวมให้เกิดร่วมมือกันและปรับเปลี่ยนแนวคิดในการสละเวลามาทำงานร่วมกันในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ (ศิริประภา ประภากร

เกียรติ, 2562) เรื่อง การใช้สื่อละครเพื่อการพัฒนาชุมชนของกลุ่มมะขามป้อม ที่กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนสามารถเกิดได้ทั้งการมีส่วนร่วมทางตรงและทางอ้อมผ่าน สมาชิกบางกลุ่มในชุมชน หรือการมีส่วนร่วมโดยตรงของสมาชิกในชุมชน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยชิ้นนี้นำไปประยุกต์ใช้ในผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาแบบมีส่วนร่วมของ ชุมชนในชุมชนอื่น ๆ ที่ต้องการรื้อฟื้น พัฒนา ต่อยอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนอื่นได้ เนื่องจากในปัจจุบันช่องทางการเผยแพร่สื่อและความสนใจของสาธารณชนต่อสื่อได้ เปลี่ยนแปลงไปสู่สื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ การพัฒนาเนื้อหาสื่อให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนไปสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยให้เข้าสู่การรับรู้ เรียนรู้ของคนรุ่นใหม่ที่เกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยี อีกทั้งนำไปพัฒนาเป็นนวัตกรรมทางการสื่อสาร เพื่อการท่องเที่ยวและจัดทำเป็นฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยต่อไป หรือนำไปพัฒนาเป็น การสื่อสารภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชนได้อีกด้วย ซึ่งในการวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการผลิตสื่อเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพียงอย่างเดียว ในชุมชน บางลำพูมีความน่าสนใจในฐานะของสังคมเมืองที่มีความหลากหลาย ทางวัฒนธรรม อีกทั้งมี การร่วมกลุ่มของชาวบ้านในชุมชนเข้มแข็งซึ่งค่อนข้างหาได้ยากในสังคมเมืองน่าจะศึกษาด้าน การบริหารจัดการการสื่อสารในบทบาทอื่น ๆ เช่น กลยุทธ์ในการสื่อสาร การสร้างอัตลักษณ์ เอกลักษณ์ของชุมชนสู่กลุ่มเป้าหมายภายนอก และควรมีการศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุน หรือปัจจัย ที่เป็นอุปสรรคที่ส่งผลต่อการผลิตสื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน และมีการวางแผน อย่างเป็นระบบในการใช้ช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญา ท้องถิ่น หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวอื่น ๆ ที่สร้างการรับรู้ต่อสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- รลิกา อังกุล. (2562). การสื่อสารภูมิปัญญาด้วยการท่องเที่ยวโดยชุมชน. วารสารวารสาร อิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 9(1), 129-154.
- รัตติกาล เจนจิต และคณะ. (2561). กระบวนการสร้างนักประชาสัมพันธ์ชุมชนแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 26(51), 92-117.
- ศิริประภา ประภากรเกียรติ. (2562). การพัฒนาสื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว โดยใช้แนวคิด ชุมชนเป็นฐาน. ใน ปริญญาวิทยาสตมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อนฤมิตร. มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.

- Cohen, J. M., & Uphoff, N.T. (1981). Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation. Ithaca, NY: Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.
- Kemmis, S., & McTaggart. . (1988). The Action Research Planner (3rd ed.). Geelong. Australia: Deakin University Press.
- Servaes, Jan. (1996). Participatory Communication for Social Change. New Delhi: Sage Publication.
- Tufte, T., & Mefalopulos, P. . (2009). Participatory communication: A practical guide. Washington D.C: The World Bank.
- White, A. Shirley. (1994). Participatory Communication Working for change and development. New Delhi: Sage Publication.